

Illustrationer til fire sange fra besættelsen

Erland Knudsøn Madsen

Opfordret af redaktionen har Erland Knudsøn Madsen bidraget med illustrationer til denne årbog. Han er født i Viborg i 1942, har beskæftiget sig med maleri og skulptur siden 1963 og har været bosat i Thy fra 1967.

Jeg er jo et krigsbarn og nåede at blive tre år, før tyskerne blev tvunget til at opgive Danmark - og lige efter stoppede det vanvid, der hedder 2. verdenskrig.

Men allerede få år efter var det galt udover verden f.eks. Korea-krigen, oprøret i Ungarn, Suezkrisen o.s.v., den uendelige række til bare nu. Så krig er vi ikke sluppet for her på jorden. Man skulle tro, mennesket kunne lære et og andet med årene, men på dette punkt ser det ud, som om al historie eller erfaringsvideregivelse er forgæves.

Jeg har ikke selv oplevet krigen, som jeg er født i, og heller ikke befrielsen har jeg nogen direkte hukommelse om. Alligevel er netop den krig meget nærværende for mig, jeg er så at sige opflasket med den, og problemerne omkring tiden før, tiden under og tiden efter har altid interesseret mig.

Hvem havde ret? Kan man lave retten om? Kan man dømmes med tilbagevirkende kraft? Hvorfor gik politikerne fri? Hvorfor var der så få modstandsfolk?

Disse og mange flere tanker fór på ganske kort tid gennem mig, da Jytte ringede og spurgte, om jeg ville lave nogle tegninger til næste nummer af Historisk Samfunds årbog. Den skulle handle om befrielsen. Især.

Jeg kom til det første møde og havde der et forslag til, hvad jeg kunne, nemlig lave nogle penseltegninger til sange med klar relevans til krigen og befrielsen.

Alsang, sagde de straks, og vi synger flere af dem endnu. Ideen lyder rigtig, prøv det. Og så fik jeg at vide, at omslaget skulle være Jens Sønderuaards "entartede" billede. (Se kommentar på omslagets inderside). En yderligere inspiration for mig.

For Søndergaard er jeg også født med i årene. Hans umulige måde at arbejde på, hans slåen en fed krusedulle over det vedtagne, hans hengiven sig til billedets egenverdi gjorde mig ikke angst, fyldte mig tværtimod med selvværd. Gjorde mig modig måske. I 1965 boede jeg i Hurup og Næssund i fem måneder for blandt andet at lave et større keramisk relief på teglværket. Jeg kørte noget rundt dernede på egnen. Jeg så hele tiden Søndergaard dukke op her og der, eller jeg så landskabet gennem hans billeder eller personerne i hans billeder omgav mig.

I ugerne der gik, søgte jeg sange op, og tallet er stort, men bliver mindre, hvis vi vedtager, at de skal synges endnu, altså være kendte i dag, og når jeg så på indholdet eller måden de er skrevet på, blev tallet endnu mindre, for meget af det er for sentimentalt, for besværgende, for umuligt for mig at få i munden, for ikke at sige at forsøge at gøre til tegn.

Langsomt skrumpede tallet ind til fire, og det viste sig, at især to linier i hver af disse fire sange var steder, jeg kunne bruge.

Én for indgangen til krigen, og her blev det Otto Gelstedts "De mørke fugle fløj", som han ovenikøbet skrev den 9. april 1940. Jeg bruger de to første linier.

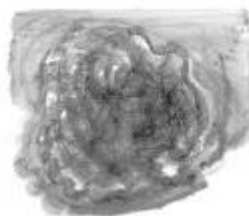
*De mørke fugle fløj
ved gry med motorstøj*

Så kom sangen af Poul Henningsen, som er skrevet til en revy, og som er et eksempel (måske det bedste) på, hvordan man forsøgte at sige noget til hinanden, uden at tyskerne direkte kunne falde over det og sætte deres censur ind. Herudover får han i netop to linier repeteret den sandhed, at ånd ikke kan bindes, det vel nok skarpeste bud til et menneske, for så er der ingen undskyldning.

*Man binder os på mund og hånd
men man kan ikke binde ånd*

Den tredje sang er repræsentant for en af de mange gamle fædrelandssange, som alsangen havde med. Den oftest sungne, den tungeste, den mest byrdefulde. Ingemanns "I alle de riger og lande". Men jeg syntes, den måtte med, og de sidste to linier i andet vers nærmer sig mit sprog.

*På skjold bar jeg løverne stærke
i hjerternes milde hegn*

Den sidste er skrevet efter befrielsen og er ikke den store poesi, men de to første linier er nogle af de smukkeste i højskolesangbogen. Mads Niensens "En lærke lettet".

*En lærke lettet, og tusind fulgte,
og straks var luften et væld af sang*

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1995, side 7-8).